

Wagner in Sofia

Door Gustaaf Vossenaar

Het is inmiddels een traditie dat het Sofia National Opera en Ballet in de zomer een Wagner festival organiseert. Het begon in 2023 toen ter nagedachtenis aan Richard Wagner een nieuwe productie van de *Ring* werd geprogrammeerd. Het was het jaar dat zijn 210^e verjaardag en 140ste sterfdag markeerde. Naast de *Ring* werden dat jaar ook *Tristan und Isolde*, *Parsifal* en *Der fliegende Holländer* aan het programma toegevoegd. Alle opera's in de regie van Prof. Plamen Kartaloff, algemeen directeur van Sofia Opera en Ballet, waarmee het theater het 'Bayreuth van de Balkan' werd genoemd.

Er werd dat jaar dus groot uitgepakt en het succes betekende het begin van een traditie om iedere zomer een Wagner-festival te gaan organiseren. En zo kan sindsdien de Wagner liefhebber in de zomer z'n hart ophalen in de Bulgaarse hoofdstad. Centraal in het programma staat een uitvoering van *Der Ring des Nibelungen*, aangevuld met een van zijn andere opera's. Vorig jaar was dat *Lohengrin* en voor dit jaar (26 juni - 5 juli 2025) staat *Tannhäuser* op het programma. De regie? Die is in handen van Prof. Kartaloff, in Bulgarije een absolute grootheid in de cultuursector en een warm pleitbezorger voor de opera's van Richard Wagner.

De *Ring* van 2023 was behalve een markering van de geboorte- en sterfdag van Richard Wagner ook een eerbetoon aan Richard Trimborn, de zangpedagoog, met wie Kartaloff lang samenwerkte. In de voorbereiding van een eerdere *Ring*, een *Ring* die in 2013 volledig op de planken kwam, werkten de twee nauw samen om zowel de regie als de zangers scherp te krijgen. Trimborn, die als muziekpedagoog over de hele wereld had gewerkt, heeft de samenwerking als zeer bijzondere ervaren. Van de 11 Ringen waaraan hij had bijgedragen, betitelde hij die in Sofia als de realisatie van een 'artistieke bruiloft'.

Richard Trimborn (1932-2017)

De grootste uitdaging voor iedere zanger van Wagner opera's ligt in de relatie tussen muziek en tekst en zelfs sub-tekst, die voortkomt uit de aard van de Duitse taal. De tekst is als een melodie die wordt gedictieerd door dictie. De structuur van Wagners rubato (dit is een muzikale aanwijzing met de betekenis: vrij in tempo. Daarmee wordt bedoeld dat de

uitvoerende musicus wordt geacht ritmisch gelijk genoteerde noten qua tempo ongelijkmatig te spelen, zodat het muziekstuk meer gaat leven) is een uitdaging voor zangers. Het resulteert in soms afgeknotte frasen en niet vloeiende melodische lijnen. Een soort muziek die voortkomt uit de dictie, de manier waarop de zin zelf wordt uitgesproken, zelfs de woorden. Voor niet-native Duitssprekende zangers is dit nog extra lastig.

Scenes uit *Ring des Nibelungen* 2013, Sofia Opera and Ballet (© Victor Victorov)

De eerste productie van de Ring was gebaseerd op een bewerking voor een kleinere bezetting door de Duitse dirigent en universiteitsprofessor, Gotthold Ephraim Lessing (1903-1975). De productie van *Rheingold* werd in 2010 opgenomen met een lokale cast in het Sofia Opera en Ballet theater onder leiding van de Bulgaarse dirigent Pavel Baleff. De opname werd geprezen door de internationale pers.

Het was het begin van de totstandkoming van een complete Ring-cyclus die uiteindelijk in 2013 als een complete Ring werd gerealiseerd. Daarvoor was in 2012 in Minsk de première geweest van *Siegfried*. De eerste Bulgaarse Sofia Ring markeerde de 200ste geboortedag van Richard Wagner en werd uitgevoerd met een volledig Bulgaarse cast. Voor de zware leidende rollen had Kartaloff de beschikking over twee, soms drie, teams. Het orkest stond onder leiding van Erich Wächter.

Anders dan wij in West-Europa gewend zijn, hebben veel operahuizen in Oost-Europa een volledige cast in dienst. Daar moet niet te lichtzinnig over worden gedacht want het zijn professionals met een sterke mentaliteit en een groot arbeidsethos. Het betekent dat het programmeren van opera's anders gaat dan in de meeste West-Europese theaters. De ene avond staat er een *Siegfried* op het programma, de volgende dag een *Madame Butterfly*. Net zo makkelijk. Kwalitatief kan dat resulteren in wat 'sleetse' voorstellingen maar bij dit prestigieuze project van de *Ring* in Sofia was de cast tot op het bot gemotiveerd.

De Sofia Ring was een groot succes waarover ook door buitenlandse toeschouwers werd gesproken. Het leidde ertoe dat de *Ring* met de gehele cast inclusief technici en orkest in 2015 naar het Füssen Festival Theater ging om daar hun productie ten gehore te brengen. Het theater, gemodelleerd naar het Festspielhaus in Bayreuth, ligt aan de Forggensee en biedt plaats aan 1360 toeschouwers. Men heeft hier uitzicht op kasteel Neuschwanstein.

In 2018 ging de gehele productie naar Moskou waar in het Bolshoi Theater na 80 jaar weer eens een complete Ring kon worden beluisterd. De laatste keer dat hier in het theater de *Walküre* had geklonken was in 1940. Ter viering van het Molotov-Von Ribbentropact hadden beide landen tot een culturele uitwisseling besloten. De twee muziektheaters in beide hoofdsteden, de Berlijnse Staatsopera en het Bolsjoi Theater in Moskou, zouden producties van representatieve opera's uit het andere land ten gehore brengen. *Die Walküre* ging november 1940 in het Bolshjoi in première in de regie van Sergej Eisenstein.

De Sofia Ring van 2023

En nu een nieuwe "*Ring*"! Kartaloffs beslissing om dertien jaar nadat het project van de eerste Bulgaarse "Ring" in Sofia begon, een tweede te organiseren, was niet alleen om de twee data (geboorte- en sterfdag) die in het begin werden genoemd te markeren. De nieuwe productie moest ook een 'monument' zijn voor zijn grote vriend en sympathieke collega Richard Trimborn, de pedagoog en coach van de Bulgaarse zangers die bij de voorbereiding van de eerste "Ring" en de producties van "Tristan en Isolde" en "Parsifal" zo'n cruciale rol had gespeeld. Trimborn overleed in 2017.

Kartaloffs wil met de regie van zijn producties zo dicht mogelijk bij de strikte instructies van de componist binnen het kader van 'Gesamtkunstwerk' blijven. Ook bij deze Ring. Het is een prestatie om zonder groot budget, een Ring op de planken te brengen die het publiek – ook internationale toeschouwers – kan blijven boeien. Waar Kartaloff in geslaagd is, is om zijn enthousiasme voor de werken van Wagner over te brengen op de cast. Dat maakt het voor zangers en orkestleden een teamprestatie waar men trots op is.

Naast de leden van het Sofia Opera House, werd in tegenstelling tot de eerste Ring, de Amerikaanse bariton Thomas Hall (Wotan) gecontracteerd die zijn rol in de *Walküre* fantastisch zingt. In *Rheingold* wordt de rol van Wotan gezongen door Nikolay Petrov, een groot leeftijdscontrast met Hall.

Het orkest van de Opera van Sofia staat onder leiding van de Duitse dirigent Constantin Trinks. Van hem wordt wel gezegd dat hij een artistieke verwantschap heeft met Wilhelm Furtwängler. Hij legt een bepaald pathos in zijn dirigeren dat vooral tot uitdrukking komt in de grote orkestrale preludes zoals in *Rheingold* en de *Walkurenrit*. Hij maakt contact met de zangers maar zeker ook met de orkestleden en neemt bij het in ontvangst nemen van het applaus dan ook alle orkestleden mee het podium op. Zo doe je dat!

De openingsscène van *Das Rheingold*, begint met het aanbreken van de dag en het betoverende lage Es-majeurakkoord dat de Rijndochters aankondigt die uit de diepten van de Rijn komen om de dag te begroeten. In de holle soort cirkels (de triskelions) staan trampolines waarmee de zangeressen een 'veerkrachtige' dimensie aan hun provocerende acties toevoegen. Zij moesten hiervoor wel extra ademhalings- en zangtechnieken aanleren.

Opera Sofia / Rheingold /Foto © Setoslav Nikolov

Opera Sofia / *Götterdämmerung* /Foto © Setoslav Nikolov

De decors zijn van de hand van de Oostenrijkse ontwerper Hans Kudlich en het belichtingsplan is ontworpen door Andrej Hajdinjak. Zij zorgen voor een kleurrijke productie die tot de verbeelding spreekt en die in de vier delen wordt gedomineerd door zogenaamde triskelions een symbool dat stamt uit de Griekse oudheid. Het zijn drie objecten met een groot gat in het midden – een soort brillenglazen - die los van elkaar kunnen bewegen. Dat geeft zeker met de belichting mooie effecten en de mogelijkheid om in de gehele *Ring* te gebruiken. In de achtergrond zijn scènes te zien die de monoloog uitleggen wat op zich een interessant concept is.

De vertolkingen van de hoofdzakelijk Bulgaarse cast geeft hier en daar intonatieproblemen hoewel er over het algemeen uitstekend wordt gezongen en geacteerd. Het zingen van Duitse teksten (zeker die van Wagner zoals eerder uitgelegd) vereist veel oefening en hier wordt Trimborn node gemist. In de cast zijn Yordanka Derilova als Brünnhilde en Martin Iliev als Siegfried in *Götterdämmerung* de sterren in de cast.

Opera Sofia / *Götterdämmerung*, Yordanka Derilova (Brünnhilde) op haar paard Grane /Foto © Setoslav Nikolov

Deze zomer staat in Sofia naast een volledige Ring ook een nieuwe productie van Tannhäuser op het programma.

СОФИЙСКА ОПЕРА И БАЛЕТ SOFIA OPERA AND BALLET
24/25

PREMIERE
TANNHÄUSER
• 26 JUNE 18:00
• 5 JULY 16:00

**DER RING
DES NIBELUNGEN**

DAS RHEINGOLD
• 28 JUNE 18:00

DIE WALKÜRE
• 29 JUNE 16:00

SIEGFRIED
• 1 JULY 18:00

GÖTTERDÄMMERUNG
• 3 JULY 18:00

**SOFIA OPERA
WAGNER
FESTIVAL**
26 JUNE – 5 JULY

The poster features a central image of a man in a dark coat holding a spear, set against a background of glowing faces and a rainbow. The text is arranged in a clean, modern layout with a mix of white and light blue colors on a dark blue background.